

COL·LECCIÓ «IMAS»

Innovació i Metodologia en Afers Socials

Núm. 61. Novembre 2019

ISSN: 2659-5273

▪ *Infància i família*

L'adhesió dels consells insulars al Pacte balear per a la infància: una aposta per posar la infància a l'agenda política de les institucions insulars de les Illes Balears

Serafín Carballo García

Director de l'Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència del Govern de les Illes Balears (OBIA)

REVISTA ALIMARA de l'IMAS esta subjecta a una llicència de Reconeixement-NoComercial_SenseObraDerivada 4.0 Internacional de Creative Commons

Resum

En el present article s'aborda el marc nou que s'ha creat a la comunitat balear a partir de la signatura per part dels consells de les Illes Balears del Pacte balear per a la infància i els compromisos que s'hi assumeixen considerant les competències que aquestes institucions insulars tenen en l'atenció a la infància i l'adolescència, i les competències de donar suport financer i tècnic als municipis més petits. Entre aquests compromisos, hi ha potenciar el model de Ciutat Amiga de la Infància (CAI) als municipis de les Illes com un model de participació dels nins, nines i adolescents en l'àmbit local, i impulsar polítiques municipals adreçades a aquest col·lectiu. Finalment es parla de l'oportunitat i l'escenari nous que tant aquests pactes com el marc legal autonòmic nou plantegen de cara a millorar el benestar dels nostres infants i adolescents, sobretot els més vulnerables.

Paraules clau

Pacte per la Infància, Adhesió dels Consells Insulars al Pacte Balear, polítiques d'Infància, Ciutat Amigues de la Infància, drets de la infància.

1. Introducció

Aquest any han passat desapercebut dos fets que nosaltres valorem com a molt transcendent en relació a la Infància i Adolescència de la nostra Comunitat i que volem, a través de la revista *Alimara*, donar projecció dins l'entorn professional dels Serveis Socials. Ens referim a l'aprovació de la *Llei 9/2019 de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i adolescència de les Illes Balears* i també, a l'adhesió dels Consells Insulars al Pacte Balear per a la Infància. La nova Llei Balear de la Infància i Adolescència 9/2019 situa a Balears davant un escenari que sense cap mena de dubte ens ajudarà a donar un bot qualitatiu en l'atenció a la infància i adolescència més vulnerable així com el suport a les seves famílies. En aquest mateix número de la revista es tracta sobre aquesta llei que considerem capdavantera en diferents aspectes i que s'expliquen a l'article d'Alonso Medinas, per tant, no ens referirem a ella per centrar-nos en el posicionament de les institucions insulars a favor del Pacte Balear per a la Infància.

Els plens dels consells insulars de les Illes Balears varen ratificar per unanimitat al llarg de l'any passat la seva adhesió al Pacte Balear per a la infància promogut per UNICEF Comitè Balears i l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor (ODDM) ara Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència (OBIA). Les dates de l'aprovació dels plens dels consells al document d'adhesió al Pacte Balear per la infància varen ser: a Eivissa, el 26 de juliol de l'any 2018, a Formentera, el 27 de juliol del 2018, a Menorca, el 17 de setembre del

mateix any i finalment a Mallorca el 12 de novembre de 2018. Els documents d'adhesió varen ser signats pels representants de cada partit amb representació als plens insulars.

Per contextualitzar aquest fet, hem de remuntar-nos a l'any 2013, en concret al 19 de novembre, data en la qual representants de tots els partits polítics de les Illes Balears amb representació parlamentària varen signar i ratificar el Pacte balear per a la infància. Aquest pacte parlamentari constitueix un conjunt de compromisos subscrits per totes les forces polítiques il·lenques, la finalitat dels quals és procurar la millora del benestar de la infància i la joventut de la nostra comunitat autònoma. Aquesta iniciativa sorgeix inicialment de l'UNICEF, que ha anat promovent pactes semblants a diferents comunitats autònomes, de manera que avui dia la majoria ja tenen pactes autonòmics per a la infància, la qual cosa és una bona notícia per l'alt nivell de consens que la infància ha aconseguit al nostre país i perquè ha permès incloure finalment en l'agenda política els temes d'infància. A les Balears, aquest procés s'ha fet en coordinació amb l'Oficina Balear de la Infància i Adolescència.

La Convenció sobre els Drets de l'Infant (CDI, 1989) «compromet els governs a assumir la seva responsabilitat cap als ciutadans més joves, a donar una atenció prioritària a la infància, creant entorns favorables per a aquesta i a prioritzar la inversió de la infància donant veu als nins i a les nines».

Aquesta Convenció, signada pel Govern espanyol i que és de compliment obligat per als països que l'han signada i ratificada, assenyala que tots els programes i projectes implementats pels organismes públics i que poden afectar directament o indirectament els infants, han d'incloure i han d'estar basats en la Convenció sobre els Drets de l'Infant i han de tenir presents els principis rectors d'aquest tractat internacional, com són la no-discriminació, que tots els drets s'han de poder aplicar a tots els infants sense excepció, l'interès superior del menor (ISM) i que totes les mesures s'han de basar en aquest interès superior, el dret a la supervivència i desenvolupament i, finalment, el dret a la participació.

2. El Pacte Parlamentari Balear per la Infància

Per oferir algunes pinzellades històriques sobre aquesta iniciativa en la nostra comunitat autònoma, volem dir que, una vegada aprovada pel Ple del Parlament balear, el 21 d'octubre de 2015 es va aprovar a la vegada la constitució i el reglament de la Comissió de Seguiment del Pacte balear per a la infància, formada per una persona representant de cada partit polític amb representació al Parlament balear, representants de l'UNICEF i de l'OBIA. En aquesta Comissió, es varen aprovar els indicadors per veure el grau de compliment dels compromisos recollits en el Pacte balear, així com un altre tipus d'iniciatives com l'organització de dues jornades parlamentàries: la primera sobre «Els informes d'impacte en la infància i revisió de la normativa balear» (2017) i la segona titulada «Cap a una realitat de pressupostos en clau d'infància» (2018). Així mateix es va presentar i aprovar una proposició no de llei relativa a la infància el novembre de 2017.

En aquest Pacte Balear per a la Infància es recullen una sèrie de compromisos que passem a enumerar :

Es parteix de les Illes Balears com a illes amigues de la Infància i de l'objectiu per a la infància de transmetre a "tots els agents polítics, socials i econòmics i de qualsevol altra índole a la nostra comunitat autònoma, per tal de millorar la vida dels infants reconeixent i exercint els seus drets, mobilitzant els recursos necessaris per assegurar un desenvolupament humà just i solidari". Reflecteix el Pacte el compromís per a l'impuls i desenvolupament dels següents acords:

1. Impulsar «l'elaboració i el desenvolupament de polítiques d'infància dins el marc jurídic autonòmic, com a instrument fonamental per garantir que els menors de les Illes Balears gaudeixin de tots els drets i llibertats que tenen reconegudes en la Constitució, la Convenció sobre els Drets de l'Infant i els altres acords internacionals ratificats per Espanya així com per la resta de l'ordenament jurídic per avançar en els sistemes de prevenció i protecció de la infància a les Illes Balears».
2. Fomentar i donar suport als aspectes que es relacionen a continuació des de les organitzacions polítiques on els partits que subscriuen el Pacte tenen responsabilitats en l'àmbit municipal o autonòmic com a tasca de govern o des de l'oposició:
 - El desenvolupament d'òrgans estables de participació infantil en els municipis de les Illes Balears.
 - L'elaboració i implementació d'una estratègia autonòmica d'infància i adolescència, que tingui en compte el Pla Estratègic Nacional d'Infància i Adolescència 2013-2016 i el Pla Nacional d'Acció Social per a la Inclusió Social 2013-2016.
 - L'elaboració de plans municipals i/o polítiques d'infància establint prioritats i metes basades en les necessitats específiques en cada municipi.
 - El compromís de protegir els recursos econòmics destinats a les polítiques i serveis de família i infància en els municipis de les Illes Balears.
3. Promoure aquelles responsabilitats tant en l'àmbit municipal com en l'autonòmic en funció de les competències, el desenvolupament i la implementació dels següents passos per posar la infància en l'agenda política local:
 - Facilitar canals de participació que contribueixin per tal que la infància de les Illes Balears tingui capacitat per a influir sobre les decisions que els hi afectin.
 - Garantir que tots els nins i nines rebin els serveis bàsics com salut, educació i protecció sense discriminació.
 - Establir mesures per a promoure la seva protecció contra l'explotació, la violència i l'abús.
 - Impulsar polítiques urbanístiques i de seguretat que els permetin passejar i jugar en entorns segurs.
 - Establir les mesures necessàries per tal que puguin desenvolupar-se en un entorn mediambiental saludable no contaminat.
4. Afirmar «que els següents principis han de ser considerats en el disseny, execució i avaluació dels programes d'acció social orientats a la infància»:

- Invertir en polítiques de prevenció de riscos de desprotecció infantil per a reduir o mitigar aquests riscos que afecten directament a la infància i a l'adolescència.
- Incloure la participació de professionals, col·lectius i agents comunitaris involucrats en la cura i atenció de la infància i adolescència, en el disseny d'accions de prevenció, protecció i defensa dels drets.
- Intervenir tan aviat com sigui possible quan els infants estan en risc, a fi d'evitar pèrdues o danys irreversibles.
- Mitigar els efectes de la crisi, l'exclusió i la pobresa sobre la infància, reconeixent que les famílies necessiten recolzament que garanteixi la igualtat d'oportunitats mitjançant:
 - Provisions especials per arribar als infants que són especialment vulnerables i exclosos.
 - Establiment de mesures concretes de recolzament a les famílies, amb especial atenció a la resolució de conflictes en l'àmbit familiar.
 - Incloure la veu i l'opinió dels infants, dels seus cuidadors i joves en la comprensió i el disseny de sistemes de prevenció i protecció social i altres programes.

Al llarg d'aquests darrers anys, la Comissió Parlamentària de Seguiment del Pacte ha estat un fòrum que ha permès crear un consens ampli i compartir aquesta visió de la infància entre les diferents forces polítiques i que, en part, va ajudar que la Llei balear d'infància i adolescència s'aprovàs per unanimitat, cosa bastant inaudita al nostre parlament autonòmic, però que sense cap mena de dubte és motiu de felicitació.

3. El paper dels Consells Insulars en el Pacte Balear per la Infància

A la comunitat balear, a diferència de la majoria de les comunitats autònomes a excepció del País Basc i les Canàries, els consells insulars (diputacions i/o *cabildos* en el cas d'aquestes dues comunitats autònomes), tenen competències àmplies en protecció de menors, així com en suport tècnic a municipis petits. És per aquest motiu que dins la Comissió de Seguiment Parlamentària, a iniciativa de l'UNICEF Comitè Balear i de l'OBIA, es va considerar necessari que els consells insulars s'adherissin al Pacte balear per a la infància per assumir compromisos específics d'acord amb les seves pròpies competències. El Parlament balear pot demanar comptes i controlar el govern de la CAIB, però, en canvi, no pot fer-ho de les altres administracions com són els consells insulars, de manera que es va considerar necessari que s'incorporassin a aquest procés. A partir d'aquí es varen iniciar converses amb els representants dels partits polítics amb representació als plens dels consells insulars sobre la seva disposició a donar suport a aquest Pacte balear i tots els partits varen ser partidaris de tirar endavant la iniciativa.

Amb aquest motiu, l'UNICEF Comitè Balear i l'OBIA varen proposar als diferents consells un document, que es el que es presenta a continuació en aquest article.

En el document d'adhesió al Pacte per a la infància dels consells, ratificat per tots els partits polítics amb representació en els plens, es comprometen a:

- a) Assumir la seva responsabilitat envers la ciutadania més jove, amb una atenció prioritària a la infància, creant entorns favorables a la infància i prioritant la inversió en la infància.
- b) Implantar tots els programes i projectes d'acció que afecten directament o indirectament infants o adolescents, d'acord amb els principis rectoros de la Convenció sobre els drets de l'infant (CDI, 1989).
- c) Implantar el Registre Unificat de Maltractament Infantil en l'àmbit insular.
- d) Impulsar els programes de detecció i notificació del maltractament infantil.
- e) Enfortir progressivament els serveis socials comunitaris de caràcter preventiu.
- f) Treballar en programes de suport a la família, per reforçar llaços davant la vulnerabilitat, en col·laboració amb les entitats.
- g) Ampliar el servei de valoració de protecció de menors a 24 hores.
- h) Per evitar l'internament dels menors en situació de risc i donar suport a les famílies vulnerables, augmentar les places de centres de dia i ampliar els programes de competències familiars i les campanyes de famílies d'acollida per als infants més petits tutelats per l'Administració pública.
- i) Incloure la infància entre les prioritats de l'agenda política de la institució insular, així com promoure i reconèixer les tasques dirigides a la distinció de municipis de l'illa com a *ciutats amigues de la infància* i donar-hi suport.

Per a això, és necessari:

- Promoure una reunió anual dels consells de participació infantil i adolescent de l'illa de Mallorca, mitjançant la dotació de recursos econòmics, tècnics i humans.
 - Promoure l'elaboració de plans municipals o polítiques d'infància que estableixin prioritats i metes basades en les necessitats específiques de la infància a cada localitat.
 - Difondre el programa «Ciutats amigues de la infància», incloent en els mitjans propis (web, xarxes socials, butlletins electrònics etc.) l'enllaç al web del programa <http://ciudadesamigas.org>.
 - Dur a terme una jornada anual informativa a l'illa de Mallorca sobre el programa «Ciutats amigues de la infància» o la presentació del programa als municipis.
- j) «Considerar aquests principis en el disseny, l'execució i l'avaluació dels programes d'acció social orientats a la infància» seguint els compromisos que s'estableixen en el Pacte balear per a la infància quant a inversions en polítiques de prevenció, la participació dels professionals i col·lectius i agents comunitaris en aquests programes, la intervenció primerenca, per combatre la pobresa i altres.
 - k) «Dirigir el treball i les mesures per implantar, d'acord amb l'Agenda 2030 i el compromís de complir els desset objectius de desenvolupament sostenible, en una clara aposta per un model social i polític que posi la infància en el centre».

Amb l'objectiu de fer el seguiment del desenvolupament i de l'execució dels compromisos i de les activitats que preveu aquesta adhesió dels consells insulars al Pacte balear per a la infància, es posa en marxa la creació d'una comissió de seguiment a cada consell, que es reunirà semestralment. Hi participaran almanco una persona nomenada per cada part, representants de l'UNICEF Comitè de Balears i de l'OBIA, i un tècnic o tècnica referent nomenat per cada un dels consells insulars, que fa una tasca de coordinació interna a cada institució i de coordinació externa amb l'UNICEF i l'OBIA. Aquestes comissions tenen l'encàrrec d'elaborar un informe anual de seguiment dels pactes, amb els resultats i l'impacte del programa a les Illes i proposar iniciatives noves. Tots els consells insulars varen nomenar personal tècnic referent a les diferents comissions de seguiment.

Les comissions de seguiment de cada consell insular es varen constituir durant el primer semestre d'enguany, abans de les eleccions, amb l'objectiu de garantir que els equips de govern nous continuessin amb l'assumpció dels compromisos i de les responsabilitats que cada consell havia subscrit.

A les comissions es varen presentar i aprovar un seguit d'indicadors corresponents als compromisos del Pacte d'adhesió dels consells insulars que havia estat treballant el personal tècnic referent de cada consell amb l'UNICEF i l'OBIA, a fi de crear una línia base que permetés avaluar el grau de compliment de la incorporació dels diferents compromisos adquirits, així com establir prioritats i partir d'un primer diagnòstic de necessitats a cada illa.

És voluntat tant de l'UNICEF com de l'OBIA treballar estretament amb el personal tècnic referent coordinador dels pactes de cada consell a fi que els compromisos subscrits i ratificats es compleixin i que no quedin en declaracions retòriques buides de contingut. La nostra infància i adolescència no pot esperar.

4. Les 'ciutats amigues de la infància' a les Illes Balears: un gran impuls a les polítiques d'infància a nivell municipal

A hores d'ara, més del 60 % dels infants i adolescents residents a la nostra comunitat viuen a municipis que han aconseguit el reconeixement de Ciutat Amiga de la Infància (CAI) de l'UNICEF i la tendència és a estendre's a la majoria dels municipis. Accedir a aquest reconeixement CAI implica complir uns requisits que obliguen els ajuntaments candidats a fer una aposta clara i ferma per implementar polítiques d'infància en l'àmbit municipal així com posar en marxa òrgans de participació infantil també en l'àmbit municipal.

D'altra banda, aquests compromisos que adquireixen les corporacions locals que obtenen aquest guardó de Ciutat Amiga de la Infància s'han de mantenir amb el temps per no perdre aquest reconeixement. Aquesta iniciativa de l'UNICEF contribueix a tenir una perspectiva de drets i de participació dels infants en l'àmbit local així com a visibilitzar el món i les necessitats de la infància. Entre els compromisos subscrits pels

consells en aquest pacte, hi ha el de difondre i donar suport a aquest model de CAIS a cada illa i, fins i tot, com a objectiu futur arribar a obtenir el reconeixement d'illa amiga de la infància a cada consell.

5. Una oportunitat i un nou escenari

A partir de tot el que s'ha exposat fins ara, volem fer una valoració del moment i de la gran oportunitat que s'obri a la nostra comunitat autònoma en relació amb la infància i les famílies, sobretot les més vulnerables, arran del Pacte parlamentari per a la infància, de l'adhesió dels consells a aquest Pacte, de l'impuls del model de CAI als municipis de les Balears i de la nova Llei 9/2019, balear de la infància i de les lleis orgàniques 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència, i de la 26/2015, de 28 de juliol, de protecció de la infància i adolescència. Els compromisos subscrits per les diferents administracions, partits polítics i entitats que treballen en aquest sector, fruit d'un consens polític, institucional i social ampli que fa èmfasi en la posada en marxa de polítiques d'infància que prioritzin la prevenció comunitària, el foment del bon tracte als menors, el suport a les famílies, la visió dels drets de la infància i les garanties necessàries del suport pressupostari per fer viables aquestes polítiques, dibuixen un escenari nou per al qual ja fa dècades que es treballa a la nostra comunitat autònoma.

Si tenim presents els indicadors quantitius i qualitius sobre l'estat de la nostra infància i adolescència que, incomprendiblement, lideren les estadístiques estatals en casos com les notificacions al RUMI, nombre d'expedients de protecció de menors per població, places d'acolliment residencial per a menors, absentisme i inadaptació escolar, nombre de mesures executades d'expedients de justícia juvenil, nombre de denúncies per violència masclista, etc., podem concloure que queda molta feina per fer. Dissortadament, hi ha hagut una manca de plans estratègics autonòmics, insulars i municipals, llevat d'algunes excepcions. Ha mancat així mateix un diagnòstic acurat de les necessitats d'aquest col·lectiu de població quan comptam amb sistemes informatius potents de les diferents administracions que ho permetrien, però ha faltat la voluntat política d'integrar-los i compartir-los amb un propòsit clar de millorar aquests indicadors i d'establir una col·laboració interinstitucional vertadera amb polítiques d'infància i família consistentes. No ens podem permetre el luxe de desapropiar aquesta oportunitat. En un moment en què ve una altra crisi econòmica de la qual no coneixem encara la dimensió, hem de poder assegurar més que mai que no sigui a costa de minvar els pressupostos destinats als col·lectius més vulnerables com va succeir en la crisi del 2008.

Observam que, davant la situació d'emergència d'habitatges, arriben a protecció de menors derivades dels serveis socials municipals famílies, bàsicament monoparentals, que no poden accedir al mercat immobiliari de lloguers pels preus elevats o pels requisits que es demanen per accedir-hi i que les famílies no poden complir. Malgrat que tant lleis estatals com autonòmiques expressen clarament que no es pot tutelar menors per motius de pobresa o discapacitat dels pares, la realitat és que es comença a fer, amb la dilució dels vincles familiars, la traumatització dels infants i dels pares, quan aquestes separacions podrien ser evitables amb un suport i una intervenció integral específics a

les crisis i, per descomptat, amb el gran dispendi econòmic que implica per a les institucions institucionalitzar infants.

És urgent accelerar els compromisos que el pacte parlamentari i el dels consells han signat i han ratificat, per fer front a aquesta situació nova que ens arriba. No és moment de defenses numantines de les competències de cada administració, parapetant-se en el fet que són competències de les altres administracions les que han d'atendre aquestes situacions, tal com observam que passa actualment davant situacions de famílies amb infants que es troben al carrer. Demanam una mica més de creativitat, de generositat i de visió més ampla de les institucions per abordar en un marc de col·laboració aquestes realitats noves.

6. Conclusions

Es necessari que tots els compromisos assolits pels representants dels partits polítics de les balears subscrits i ratificats pels plens dels consells insulars i del Parlament es materialitzin en un full de ruta que permeti un avanç efectiu en les polítiques de la infància que es basen en la prevenció eficaç i el suport comunitari de les famílies, sobretot de les més vulnerables i que es garanteixin els pressupostos destinats a fer-les efectives.

Bibliografia

- Aranda, G. (Coord.) (2013) *La ciudad que queremos: una ciudad amiga de las personas. Dinámica participativa comunitaria sobre Derechos de la infancia e innovación social*. Ed. Programa Ciudades Amigas de la Infancia de UNICEF España. Recuperat: <https://ciudadesamigas.org/wp-content/uploads/2013/12/ciudadquequeremos.pdf>
- Carballo, S.(2017). La Família Biològica en el Sistema de Protecció: noves perspectives. *Revista d'Afers Socials*. Conselleria de Serveis Socials i Cooperació. Núm. 8 març.
- Llei 9/2019 de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i adolescència de les Illes Balears. BOIB.26, de 28 de febrer de 2019.